

Захиргааны хэм хэмжээний
актын улсын нэгдсэн бүртгэлд
2024 оны 06 сарын 11-ны
дугаарт бүртгэв.

МОНГОЛ УЛСЫН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЙД,
ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН САЙД,
УЛСЫН ЕРӨНХИЙ ПРОКУРОРЫН ХАМТАРСАН ТУШААЛ

2024 оны 05 сарын 21-ны өдөр

Дугаар А/225/А/153/А/85

Улаанбаатар хот

Журам батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Прокурорын тухай хуулийн 48 дугаар зүйлийн 48.1.13 дахь заалт, Шүүх шинжилгээний тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн 33.9 дэх хэсгийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. "Хүний эрүүл мэндэд учирсан хохирлын зэрэг тогтоох журам"-ыг хавсралтаар баталсугай.

2. Тушаалын хэрэгжилтийг зохион байгуулж, үйл ажиллагаандаа мөрдөж ажиллахыг Шүүх шинжилгээний ерөнхий газрын дарга (цагдаагийн хурандаа Ж.Буянбат)-д, тушаалын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга (Н.Мягмар), Эрүүл мэндийн яамны Төрийн нарийн бичгийн дарга (Д.Очирбат), Улсын ерөнхий прокурорын орлогч (төрийн хууль цаазын шадар зөвлөх М.Чинбат) нарт тус тус даалгасугай.

3. Энэхүү журам батлагдсантай холбогдуулан Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Эрүүл мэндийн сайдын хамтарсан 2014 оны А/216,422 дугаар тушаалын нэгдүгээр хавсралтаар батлагдсан "Гэмтлийн зэрэг тогтоох журам"-ыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

Эрүүл мэндийн сайд, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Улсын Ерөнхий прокурорын хамтарсан 2024 оны 05 дугаар сарын 21 ны өдрийн 4/225А/33 / А/85 дугаар тушаалын хавсралт

ХҮНИЙ ЭРҮҮЛ МЭНДЭД УЧИРСАН ХОХИРЛЫН ЗЭРЭГ ТОГТООХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь хүний эрүүл мэндэд учирсан хохирлын зэрэг тогтоох шүүх эмнэлгийн шинжилгээ (цаашид “шинжилгээ” гэх) хийх үйл ажиллагааг зохицуулахад оршино.

1.2. Энэ журмыг шүүх шинжилгээний байгууллагын шинжээч болон шинжилгээ хийх эрх бүхий бусад этгээд /цаашид “шинжээч” гэх/ шинжилгээ хийхэд дагаж мөрдөнө.

1.3. Шинжээч нь шинжилгээ хийхдээ Шүүх шинжилгээний тухай, Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай, Иргэний, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай, Захиргааны хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулиуд болон холбогдох бусад хууль тогтоомж, журмыг мөрдлөг болгон ажиллана.

1.4. Хүний эрүүл мэндэд учирсан хохирлын зэргийг хүнд, хүндэвтэр, хөнгөн хохирол гэж ангилах бөгөөд дараах шинжийг харгалзан эрүүл мэндэд учирсан хохирлын зэргийг тогтооно:

- 1.4.1. амь насанд аюултай эсэх;
- 1.4.2. эрүүл мэнд сарниулсан хугацаа;
- 1.4.3. гэмтлээс үүссэн үлдэц уршиг;
- 1.4.4. хөдөлмөрийн чадвар алдалт.

1.5. Зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны явцад шинжээч хүний биед шинжилгээ хийхдээ, прокурорын зөвшөөрөл, эрх бүхий албан тушаалтны хүсэлтийг үндэслэн, дүгнэлт гаргана.

Хоёр. Шинжилгээ хийх зарчим

2.1. Шинжилгээ хийхдээ Шүүх шинжилгээний тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн 33.1.2 дахь заалт, 33.2 дэх хэсэг, 41, 42, 46, 47 дугаар зүйлийг тус тус баримтална.

2.2. Шинжилгээ хийлгэх этгээд шинжилгээний болон эрүүл мэндийн байгууллагад өөрийн биеэр хүрэлцэн ирэх боломжгүй тохиолдолд эмнэлгийн баримт бичиг, шаардлагатай бусад баримтыг үндэслэн дүгнэлт гаргаж болно.

2.3. Эмнэлгийн баримт бичиг нь эх хувь, эсхүл баталгаажсан хуулбар байна.

2.4. Эмнэлгийн баримт бичигт гэмтлийн шинж, эмнэл зүйн явц, шинжилгээний үр дүн, онош бүрэн тусгагдсан, эмчийн гарын үсэг, тэмдгээр баталгаажсан өвчтөний

түүх, амбулаториор эмчлүүлэгсдийн карт, хяналтын карт, яаралтай тусламжийн хуудас, лабораторийн болон багажийн шинжилгээний зураг, бичлэг, тэдгээрийг агуулсан тусгай тээгч байна.

2.5.Шинжилгээний байгууллагад дүгнэлт гаргуулахаар ирүүлэх эмнэлгийн баримт бичгийн үнэн зөвийг шинжээч томилсон эрх бүхий этгээд болон шинжлүүлэгч хүн хариуцна.

2.6.Хүний эрүүл мэндэд учирсан хохирлын зэргийг дараах зарчмыг баримтлан тогтооно:

2.6.1.шинжилгээ хийхдээ тухайн гэмтлийн төрөл, хэлбэр, хэмжээ, өнгө, байрлал, онцлог зэргийг шинжилгээний баримт бичигт заавал тусган оношийг бичих;

2.6.2.хүний эрүүл мэндэд учирсан хохирлын зэргийг үнэлэх шалгуур шинжээс нэг илэрч байвал түүгээр хэрэв олон шалгуур шинж илэрч байвал хамгийн хүнд шалгуур шинжээр;

2.6.3.шинжилгээ хийлгэх этгээд нэг цаг хугацаанд биедээ хэд, хэдэн гэмтэл авсан бол шаардлагатай тохиолдолд гэмтэл тус бүрээр;

2.6.4.хэрэв гэмтэл нэг нэгэндээ харилцан нөлөөлж, шинжилгээ хийлгэх этгээдийн биеийн байдлыг хүндрүүлсэн бол гэмтлийг бүрдэл байдлаар;

2.6.5.шинжилгээ хийлгэх этгээдийн биед илэрсэн хэд, хэдэн гэмтлийг өөр өөр цаг хугацаанд үүссэн гэж үзвэл гэмтэл тус бүрд үүссэн хугацаа, үүсгэсэн хүчин зүйлээр;

2.6.6.мэс ажилбар, мэс засал буруу, эсхүл шаардлагагүй тохиолдолд хийгдсэн бол энэ журмын дагуу;

2.6.7.суурь архаг өвчтэй болон түүний үлдэцийг сэдрээсэн, хүндрүүлж эмчилгээ удаан хугацаагаар хийгдэх шаардлага гарсан тохиолдолд архаг өвчин, гэмтлийн алинаас нь үйл ажиллагааны алдагдал үүсч буйг ялган оношилж, зөвхөн гэмтлийн улмаас үүссэн үйл ажиллагааны алдагдлаар;

2.6.8.урьд нь үүссэн гэмтлийн улмаас эрхтэний үйл ажиллагаа хэсэгчлэн эсхүл бүрмөсөн алдагдсан тохиолдолд эрүүл мэндэд хэрхэн нөлөөлснөөр;

2.6.9.биеийн хос эрхтэн гэмтсэн тохиолдолд зөвхөн гэмтсэн эрхтэн, гэмтсэн биеийн хэсгийн үйл ажиллагааг үнэлэх;

2.6.10.гэмтлийн хүндрэл, амь тэнссэн байдал нь гэмтэлтэй шууд шалтгаант холбоотой, тохиолдлын шинжгүй байх.

2.7.Дараах тохиолдолд хүний эрүүл мэндэд учирсан хохирлын зэрэг тогтоохгүй:

2.7.1.шинжилгээ хийлгэх этгээдийн биед оношилгоо, эмчилгээний зорилгоор техникийн хувьд зөв хийгдсэн гардан үйлдэл, мэс ажилбар, мэс засалд;

2.7.2.урьд нь өвчилж байсан өвчин, хувь хүний өвөрмөц онцлогтой холбоотойгоор биеийн байдал хүндэрсэн, үйл ажиллагааны алдагдал үүссэн бол;

2.7.3.шинжилгээ хийлгэх этгээдийн эрүүл мэнд сарниагүй, ерөнхий хөдөлмөрийн чадвар тогтонги алдагдаагүй, ямар нэг зовуурь, эмнэл зүйн шинж илрээгүй, биеийн нийт гадаргуугийн 1 хувиас илүүгүй хэмжээтэй, зулгаралт, цус хуралт, зөөлөн эдийн няцралын үед.

2.8.Биеийн гадаргуугийн нэг хувьд хүрэхгүй зовуурь эмнэл зүйн шинж илэрсэн нүүр хэсгийн зөөлөн эдийн гэмтэл нь энэхүү журмын 2.7.3-т заасан нөхцөлд хамаарахгүй.

2.9.Шинжилгээ хийлгэх этгээд эмнэлгийн тусламж авснаар биеийн байдал сайжирсан нь эрүүл мэндэд учирсан хохирлыг хөнгөрүүлэх үндэслэл болохгүй.

2.10.Дараах тохиолдолд шинжилгээ хийлгэх этгээдийн эрүүл мэндэд учирсан хохирлын зэрэг тогтоохдоо төрөлжсөн мэргэшлийн /сэтгэц, мансуурал судлал, эх барих, эмэгтэйчүүд, нүүр амны мэс заслын эмч гэх мэт/ эмч нарыг оролцуулан шинжээчийн бүрэлдэхүүнтэй шинжилгээ хийнэ:

2.10.1.сэтгэцийн болон донтох өвчтэй болсон;

2.10.2.жирэмслэлт таслагдсан;

2.10.3.нүүр, хүзүү болон биеийн ил харагдах хэсэг засрашгүй гэмтсэн;

2.10.4.хүний биед нөхөн сэргээх болон гоо сайхны мэс заслаар гадны биет суулгасны улмаас бүтэц, үйл ажиллагааны алдагдалд орсон.

2.11.Шинжилгээ хийх явцад нэмэлт шинжилгээ хийлгэх шаардлагатай бол төрөлжсөн мэргэшлийн эмнэлэг, тусгай мэргэжлийн төвөөр оношилгоо, шинжилгээ хийлгэх ба уг үзлэг, шинжилгээний тэмдэглэл, оношийг шинжилгээний баримт бичгийг үндэслэн шинжээч дүгнэлтээ гаргана.

2.12.Шинжилгээ хийлгэх этгээд шинжилгээ хийлгэхээс татгалзсан, эмнэл зүй тодорхой бус байх, шаардлагатай эмнэлгийн баримт бичиг, лабораторийн болон багажийн шинжилгээ хийгдээгүйн улмаас дүгнэлт гаргах боломжгүй болсон бол энэ тухай шинжилгээ хийлгэх шийдвэр гаргасан этгээдэд мэдэгдэнэ.

2.13.Шинжээч нь шинжилгээний явц, үр дүнг үндэслэн Шүүх шинжилгээний тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу шинжээчийн дүгнэлт гаргана.

2.14.Шинжээчийн дүгнэлтэд Шүүх шинжилгээний тухай хуулийн 18 дугаар зүйлд заасан зүйл тусгагдсан байна.

2.15.Шинжээч шинжилгээ хийлгэх этгээдийн биед үзлэг хийхдээ дуу, дүрсний бичлэг, гэрэл зургаар баримтжуулж болно.

Гурав. Хүний эрүүл мэндэд учирсан хохирлын хөнгөн, хүндэвтэр зэргийг тогтоох

3.1. Хүний эрүүл мэндэд хохирлын хөнгөн зэргийг тогтоохдоо дараах байдлыг тогтооно:

3.1.1.гэмтэл, түүнээс үүссэн эд, эрхтэний бүтэц, үйл ажиллагааны хямрал

нь эрүүл мэндийг дөрвөн долоо хоногоос доош буюу түр хугацаагаар сарниулсан;
3.1.2.ерөнхий хөдөлмөрийн чадвар бага хэмжээгээр буюу 5-10%-аар тогтонги алдагдсан.

3.2. Хүний эрүүл мэндэд учирсан хохирлын хүндэвтэр зэргийг тогтоохдоо дараах байдлыг тогтооно:

3.2.1.гэмтэл, түүнээс үүссэн эд, эрхтэний бүтэц, үйл ажиллагааны хямрал нь эрүүл мэндийг дөрвөн долоо хоногоос дээш буюу удаан хугацаагаар сарниулсан;

3.2.2.ерөнхий хөдөлмөрийн чадвар үлэмж хэмжээгээр буюу 15-30%-аар тогтонги алдагдсан.

Дөрөв. Хүний эрүүл мэндэд учирсан хохирлын хүнд зэрэг тогтоох

4.1.Амь насанд аюултай, хүний эрүүл мэндэд учирсан хүнд гэмтэлд дараах гэмтлүүд хамаарна:

4.1.1.гавлын хөндий рүү нэвтэрсэн шарх: тархи гэмтсэн эсэхийг харгалзахгүйгээр хуйх, зовхи, ухархай, хамар, хацар, чих, эрүү-чамархайн орчим зэрэг толгойн аль нэг хэсгээр гавлын хөндийд нэвтэрсэн шарх;

4.1.2.гавлын хүнхрээ ба суурь хэсгийн ил, далд хугарал: дух, зулай, чамархай, дагз зэрэг гавлын орой болон гавлын дунд, ар хонхор суурь ясны тархийг бүрхэж байгаа хэсгийн хугарал, заадлын салалт;

4.1.3.тархины хатуу хальсны дээрх, доорх цусан хураа, тархины аалзан бүрхүүл доорх цус харвалтын улмаас амь тэнссэн байдал илэрвэл;

4.1.4.тархины гэмтэл: тархины няцрал ба тархины эсийн урт сэртэнгийн /аксон/ тархмал гэмтлийн хүнд хэлбэр, гэмтлийн гаралтай ховдлын ба эдийн доторх цус харвалтаас амь тэнссэн байдал;

4.1.5.нугасны хөндийд нэвтэрсэн шарх: нугас гэмтээсэн эсэхийг харгалзахгүйгээр нугасны хөндийд нэвтэрсэн шарх;

4.1.6.хүзүүний нугалмын гэмтэл: хүзүүний нугалмын их биеийн хугарал, мултрал, аман, хатан хүзүүний аль нэг нум, шүдлэг сэртэн, бусад нугалмын хоёр талын нумны хугарал, хүзүүний олон нугалмын хугарал, хүзүүний нугалам хоорондын жийргэвч мөгөөрс гэмтсэнээс нугас дарагдсан гэмтэл;

4.1.7.сээр, бүсэлхийн нугалмын гэмтэл: сээр, бүсэлхийн нугалмын их биеийн хугарал, мултрал, нумны хугарлын улмаас нугасны үйл ажиллагаа алдагдсан, нугалам хоорондын жийргэвч мөгөөрс гэмтсэнээс нугас дарагдсан гэмтэл;

4.1.8.нугасны гэмтэл: нугас бүрэн ба бүрэн бус тасрах, няцрах гэмтэл;

4.1.9.том судасны гэмтэл: гол судас болон гүрээ, эгэмийн доорх, суга, бугалга, ташаа, гуя, тахимын тараагуур, хураагуур судасны урагдал, тасрал, зүсэгдэл, түүнчлэн гэмтлийн гаралтай цүлхэн үүсэх;

4.1.10.хүзүүний шарх: залгиур, төвөнх, цагаан мөгөөрсөн болон улаан хоолойд нэвтэрсэн шарх, түүнчлэн бамбай булчирхайг гэмтээсэн шарх;

4.1.11.төвөнх, бамбай, бөлзгөн, хутгуур, эвэр мөгөөрс, цагаан мөгөөрсөн хоолойн цагираг мөгөөрс, хэлэн доорх ясны хугарал;

4.1.12.цээжний гэмтэл: цээжний хэнхэрцгийн анатомын бүтэн байдал алдагдуулсан хоёр талын хоёр ба түүнээс дээш хавирганы хугарал, түүнчлэн нэг талын хоёр ба түүнээс дээш хавирга хоёр ба түүнээс дээш шугамаар хугарч “хавирганы хавхлаас” шинж үүсгэсэн гэмтэл;

4.1.13.цээжний хөндий рүү нэвтэрсэн шарх: дотор эрхтэнг гэмтээсэн цээжний хөндийд нэвтэрсэн шарх, түүнчлэн уг шархны улмаас үнхэлцгийн хөндий, голт, цээжний хөндийд цус, хий, агаар хуралдан үүний улмаас мэс ажилбар хийгдсэн бол;

4.1.14.хэвлийн хөндий рүү нэвтэрсэн шарх: дотор эрхтэнг гэмтээсэн хэвлийн хөндийд нэвтэрсэн шарх, түүнчлэн уг шархны улмаас хэвлийн хөндийд цус хуралдан үүний улмаас мэс ажилбар хийгдсэн бол;

4.1.15.цээж, хэвлий, аарцгийн хөндий болон хэвлийн гялтангийн гаднах эрхтний ил, далд гэмтэл: цээж, хэвлий, аарцгийн хөндийн эрхтэнүүд болон хэвлийн гялтангийн гаднах эрхтэнүүд бяцрах, тасрах, урагдах, үүний улмаас цээж, үнхэлцэг, хэвлийн хөндийд цус, хий, агаар хуралдсан гэмтэл;

4.1.16.хэвлийн гялтангийн арын зайд нэвтэрч, гялтангийн гаднах эрхтнүүдийг гэмтээсэн нуруу, ууцны доод хэсгийн шарх: нойр булчирхай, бөөр, бөөрний дээд булчирхай, шээлүүр, арван хоёр хуруу гэдэс, бүдүүн гэдэсний өгсөх, уруудах хэсгийг гэмтээсэн шарх;

4.1.17.бага аарцгийн хөндийн эрхтэнүүдийн гэмтэл: хярзан, үтрээ, шулуун гэдэсний ханын урагдал, шарх нь аарцгийн хөндий ба өөхлөг эд рүү нэвтэрсэн бол;

4.1.18.аарцаг ясны хугаралд: хоёр талын умдаг ясны болон суудал ясны урд хэсгийн буюу эрвээхэй хэлбэрийн хугарал нэг болон хоёр талын олон яс уулзах үеэр салсан аарцгийн ар хэсгийн хугарал, нэг болон хоёр талын умдаг, суудал ясны хугарал нь олон яс уулзах үеэр салахтай хавсарсан мальгены хугарал, нэг талын умдаг, суудал ясны хугарал нь эсрэг талын олон яс уулзах үеэр салахтай хавсарсан хугарал буюу воллюмын хугарал;

4.1.19. Энэ журмын 4.1.18-д зааснаас бусад хугарал нь хүнд хэлбэрийн шок, шээс дамжуулах сувгийн хальсархаг хэсэг тасрах зэрэгтэй хавсарсан бол;

4.1.20.рефлексийн бүсийн битүү гэмтэл: төвөнх, гүрээ буюу каротид синус, наран сүлжээ, гадна бэлэг эрхтэн орчмын гэмтлийн улмаас амь тэнссэн байдал үүссэн нь эмнэл зүй болон бүтэц зүйн шинжээр нотлогдсон;

4.1.21.өндөр ба нам хэм, хими, цахилгаан, туяаны үйлчлэлээр үүссэн гэмтэл: биеийн нийт гадаргуугийн 15 хувиас дээш талбайг хамарсан IIIБ, IV зэргийн, 20 хувиас дээш талбайг хамарсан IIIА зэргийн, 25 хувиас дээш талбайг хамарсан II зэргийн түлэгдэлт, хөлдөлт, эдгээрээс бага талбайтай боловч түлэгдэлтийн өвчин үүсгэсэн гэмтэл;

4.1.22.Биеийн нийт гадаргуугийн 50 хувь ба түүнээс дээш талбайг хамарсан I зэргийн түлэгдэлт, хөлдөлт, цус хуралтын улмаас амь тэнссэн байдал илэрвэл;

4.1.23.амьсгалын замын түлэгдэлт: дууны хөвч хавагнаж, завсар нь нарийссан түлэгдэлт;

4.1.24.туяаны үйлчлэлээр үүссэн өвчин: туяаны үйлчлэлээр үүссэн хүнд хэлбэрийн өвчин;

4.1.25.чөмөгт ясны ил хугарал: үүнд атгаал, дунд чөмөг, шаант ясны ил хугарал;

4.1.26.хоёр ба түүнээс дээш мөчдийн гурваас дээш чөмөгт ясны далд хугарал.

4.2.Амь насанд аюултай гэмтэл эмнэлгийн тусламжийн үр дүнд амь нас аврагдсан нь эрүүл мэндэд хохирлын зэргийг бууруулах, өөрчлөх үндэслэл болохгүй.

4.3.Амь тэнссэн байдал нь өөрөө аяндаа зохицуулагдах боломжгүй, эмнэлгийн яаралтай, иж бүрэн тусламж зайлшгүй шаардагддаг дараах хүндрэлүүд:

4.3.1.шокийн хүнд хэлбэр /III зэрэг/;

4.3.2.янз бүрийн шалтгаант ком /II-III зэрэг/;

4.3.3.цочмог болон их хэмжээний цус алдалт;

4.3.4.зүрх судасны цочмог дутагдлын хүнд хэлбэр;

4.3.5.тархины цусан хангамжийн алдагдлын хүнд хэлбэр;

4.3.6.элэг, бөөр, бөөрний дээд булчирхайн цочмог дутагдлын хүнд хэлбэр, нойр булчирхайн цочмог үхжил;

4.3.7.амьсгалын цочмог дутагдлын хүнд хэлбэр;

4.3.8.идээт үхжлийн байдал, тархины хальс, хэвлий болон цээжний гялтангийн идээт үрэвсэл, нэвчээс үүсэх;

4.3.9.мансууруулах /эмнэлгийн болон эмнэлгийн бус нөхцөлд хэрэглэдэг/, нойрсуулах, сэтгэц болон зүрх судасны тогтолцоонд нөлөөлөх эм бэлдмэл, архи, спиртийн төрлийн бодис, техникийн шингэн, хортой хүнд металл, хорт хий болон хоолонд хордох, амьсгал бүтэх, түүнчлэн захын цусны эргэлтийн хямралаас дотор эрхтэний шигдээст эмгэг, мөчдийн илжрэл /гангрэн/ болон тархи, уушигны судасны бүлэн, хий, өөхөн ба эдийн бөглөөдөс үүсэх, дулаан ба нарны цохилт, бээрэх, атмосферийн даралтын өвчин үүсэх, цахилгаанд цохиулах, аянганд ниргүүлэх, усгүйжих, тэжээлийн дутагдал, тураалд орох, хэт ачаалал авах.

4.4.Журмын 4.3-т заасан амь тэнссэн байдал нь шинжилгээ хийлгэх этгээдийн биед учирсан гэмтэлтэй шууд шалтгаант холбоотой нь эмнэл зүйн шинж, шинжилгээгээр нотлогдсон байна.

4.5.Тухайн гэмтлээс үүссэн үлдэц уршигт дараах гэмтэл хамаарна:

4.5.1.хараагүй, сонсголгүй, хэлгүй болох: үүнд хараагүй гэдэг нь хоёр нүд бүрмөсөн харахгүй буюу нүдний хараа 0,04 ба түүнээс доош буурах, хоёр чих бүрмөсөн сонсохгүй буюу хамгийн ойр зайнаас /3-5см-т/ ердийн яриаг сонсохгүй

болох, өөрийн бодол санааг бусдад үгээр илэрхийлж чадахгүй болох;

4.5.2. зарим эрхтэнгүй болох, эсхүл тэдгээрийн үйл ажиллагаа бүрэн алдагдах: үүнд гаргүй, хөлгүй болох буюу гар сарвуунаас, хөл тавхайнаас дээш тасрах, эсхүл тэдгээрийн үйл ажиллагаа бүрэн алдагдах, түүнчлэн хурьцах, үр тогтоох, жирэмслэх, ураг тээх, хүүхэд төрүүлэх чадваргүй болох, нэг төмсөг, хөхгүй болох зэрэг үлдэц уршигтай болох;

4.5.3. жирэмслэлт таслагдах: үүнд гэмтлийн улмаас жирэмслэлтийн хугацаа үл хамааран дутуу төрөх, ураг зулбах, ураг амьгүй болох;

4.5.4. нүүр засаршгүй гэмтэж, нүүрний төрх алдагдах: үүнд нүүрэнд учирсан гэмтлийн улмаас үүссэн сорви нь тухайн хүний нүүрний төрхийг илтэд өөрчилсөн, нүүрний тэгш хэмийг алдагдуулсан, нүдний зовхи, аньсага, хамрын самсаа, уруулын хэлбэрийг алдагдуулсан буюу арьсны түвшингээс дээш овойж хатуурч, эсхүл доош татагдаж хонхойсон сорви үүссэн, нүүрний дүр төрхийг сэргээх мэс засал зайлшгүй хийгдэж засрах боломжтой гэмтэл; нүүрний дээд хязгаар нь хуйхны үстэй хэсэг хажуу нь чихний дэлбэнгийн араар, эрүүний салааны арын ирмэг доод хязгаар нь эрүүний булан, эрүүний доод ирмэг болно.

4.5.5. сэтгэцийн болон донтох өвчтэй болгох: гэмтлийн шалтгаант уналт таталт, тэнэгрэл, токсикомани, наркомани.

4.6. Хөдөлмөрийн ерөнхий чадвар тогтонги байдлаар их хэмжээгээр алдагдах гэмтэлд дараах хугарал, гэмтэл хамаарна:

4.6.1. сүүж ясны тогооны зөрөөтэй хугарал;

4.6.2. атгаалын үен доторх /толгой/, үе орчмын /анатомийн хүзүү, төвгөрийн доорх ба төвгөр дайрсан хугарал/, дунд чөмөгний толгой, хүзүүний үен доторх хугарал /толгой хүзүүний хугарал/;

4.6.3. тохойн үе үүсгэгч яснуудын ил хугарал;

4.6.4. өвдөгний үе үүсгэгч яснуудын /тойгноос бусад/ ил хугарал;

4.6.5. шагайн үеийг үүсгэхэд оролцох шаант ясны гадна ба дотор хавчаар ясны ил хугарал нь шагайн үений бүрэн мултралтай хавсарсан гэмтэл;

4.6.6. мэргэжлийн хөдөлмөрийн чадварын тогтонги алдалт.

4.7. Энэ журамд зааснаас бусад нугасны мэдрэлийн ёзоор цочирч, рефлексээр түр зуур хуниас булчин агших, сулрах, зүрх, амьсгалын хэм алдагдах хямрал, “хавирганы хавхлаас” шинж илрээгүй, цээжний гялтанг гэмтээгээгүй нэг ба түүнээс дээш хавирганы хугарал, ухархайн дээд хана, духны хөндийн өмнөд ханын хугарал, гавлын орой ясны гадна ялтасны цууралт, нүүрний яснуудын хугарал, эрхтэн доргих, цээж, хэвлийн хөндийн эрхтний хальсанд цус харвах, хальс язрах, няцрах гэмтэл нь хүний биед учирсан хүнд гэмтлийн зэрэгт хамаарахгүй.

4.8. Хүний эрүүл мэндэд учирсан хүнд зэргийн хохиролд амь насанд аюултай гэмтэл, амь тэнссэн байдал, гэмтлээс үүссэн үлдэц уршиг, ерөнхий хөдөлмөрийн чадвар их хэмжээгээр (35-100 хувь) тогтонги алдагдсан шалгуур шинж бүхий гэмтлүүд хамаарна.

Тав. Ерөнхий хөдөлмөрийн чадварын тогтонги алдалтыг тогтоох

5.1. Ерөнхий хөдөлмөрийн чадварын тогтонги алдалтыг дараах байдлаар тогтооно:

№	Гэмтэл, гэмтлийн дараах үлдэц уршиг		Ерөнхий хөдөлмөрийн чадвар алдалт /Хувь/	
			Баруун	Зүүн
Нэг. Төв ба захын мэдрэлийн эрхтэн тогтолцоо				
Тархи ба гавлын хүнд гэмтлийн дараах үлдэц уршиг:				
1	1	Мөчдийн хүч, хөдөлгөөн нэлээд хэмжээгээр алдагдах, огцом тэнцвэр алдагдах, сард 1-с дээш уналт таталт үүсэх, сэтгэхүйн чадвар нэлээд муудах.	75	
	2	Ой ухаан мэдэгдэхүйц муудах, саажилт үүсэх, ойр ойрхон унаж татах /7 хоногт нэгээс дээш удаа/, таних үйл ажиллагаа алдагдах /агнози/, тэнцвэр, хөдөлгөөний уялдаа алдагдах, бага тархи болон тэнцвэрийн аппаратын үйл ажиллагаа алдагдах, хэлгүй болох.	100	
Тайлбар: Дээрх шинжүүдээс нэг үлдэц илэрч байвал хөдөлмөрийн чадвар тогтонги алдалтыг үнэлж тогтооно.				
Гавал тархины хүнд гэмтлийн дараах үлдэц уршиг:				
2	1	Тэнцвэр хөнгөн хэлбэрээр алдагдах, булчингийн тонус бага хэмжээгээр ихсэх, мөчдийн хүч хөнгөн хэлбэрээр багасах, мэдрэх чанар бага зэрэг алдагдах, ганц нэг уналт таталт, хөдөлгөөний алдагдал дунд зэрэг.	30	
	2	Тэнцвэр дунд зэрэг алдагдах, булчингийн тонус ихсэх, мөчдийн хүч дунд зэрэг сулрах, хөдөлгөөний алдагдал их бус зэрэг, цөөн уналт таталт /жилд 2-3 удаа/.	45	
	3	Тэнцвэр эрс алдагдах, булчингийн тонус их хэмжээгээр ихсэх, мөчдийн хүч сулрах, ой ухаан муудах, олон уналт таталт /жилд 4-10 удаа болох/.	60	
Тайлбар: Хөдөлмөрийн чадварын тогтонги алдалтыг тогтоохдоо дээрх шинжүүдээс хоёр илрэх эсвэл уналт таталт илэрсэн байх шаардлагатай.				
Гавал тархины гэмтэл:				
3	1	Төв мэдрэлийн системийн талаас ямар нэгэн эмгэг өөрчлөлт илрээгүй.	0	
	2	Мэдэгдэхүйц вегататив өөрчлөлт илэрсэн /гарын хуруу, зовхины чичиргээ, шөрмөсний рефлекс ихэссэн, вазомоторын өөрчлөлттэй/.	10	
	3	Голомтот өөрчлөлт илрэх /анизокори/, хоёр аньсага өөр болох, хэл мурийх, хамар уруулын нугалаас гөлийх, нистагм үүсэх.	15	
Тархи доргилтын дараах үлдэц:				
4	1	Төв мэдрэлийн системээс бодит ба вегататив шинжүүд илрэх /аньсага өөр болох, нистагм илрэх, хэл мурийх, дистони, шөрмөсний рефлекс ихсэх, хөлрөх, Ромбергийн байрлалд тогтворгүй байх.	5	
	Тайлбар: 1. Дээрх тархи доргилтын өөрчлөлтүүдийг үнэлэхдээ тархи доргилт онош нь объектив шинж тэмдэг ба анх эмнэлгийн байгууллагад очиход нь бүрэн дүүрэн оношилсон тохиолдолд хэрэглэнэ. 2. Зөвхөн субъектив шинж тэмдэг дээр үндэслэн хохирогчийн зовиур шаналгаан дээр тулгуурлан онош тавихгүй. 3.Төв мэдрэлийн үйл ажиллагааны хямралтай өвчинтэй /тархины наалданги,			

	уналт таталт, тархины цусан хангамжийн алдал, эсвэл урьд нь тархины хүнд гэмтэл авч байсан тохиолдлуудад тархи доргилтын хөдөлмөр чадвар алдалтыг үнэлэхгүй/.		
5	Хүзүү, цээж, нурууны орчмын нугасны гэмтэл нь:		
	1	Аарцгийн хөндийн эрхтэн болон мөчдийн хөдөлгөөний алдагдалгүй хөнгөн хэлбэрээр шөрмөсний мэдрэхүй хөнгөн хэлбэрээр алдагдах.	15
	2	Аарцгийн хөндийн эрхтний үйл ажиллагаа үл ялиг хэмжээгээр өөрчлөгдөх, хөдөлгөөн үл ялиг хэмжээгээр өөрчлөгдөх, булчингийн хатингаршил, шөрмөсний рефлекс, мэдрэхүйн бага хэмжээний өөрчлөлт, тэжээл үл ялиг хэмжээгээр алдагдах.	40
	3	Мэдрэхүйн үлэмж өөрчлөлт, хөдөлгөөний өөрчлөлт, нэг мөчний бүрэн саажилт эсвэл 2 мөчний хөнгөн саажилт, аарцагны хөндийн эрхтний үйл ажиллагаа алдагдах, тэжээл үлэмж хэмжээгээр алдагдах, спазм илрэх.	60
	4	Мөчдийн хөдөлгөөн, мэдрэхүй гүн алдагдах /парапарез, тетрапарез/ аарцагны хөндийн эрхтнүүдийн үйл ажиллагааны алдагдал гүнзгий илрэх, тэжээлийн алдагдал гүнзгий, зүрх судас амьсгалын үйл ажиллагааны алдагдал үүсэх, спазм гүнзгий илрэх.	100
6	“Адуун сүүл”-ний шинж :		
	1	Доод мөчдийн хөдөлгөөн болон рефлексийн өөрчлөлтгүй мэдрэхүй хөнгөн зэргээр алдагдах, тэжээл болон аарцагны хөндийн эрхтний үйл ажиллагааны алдагдалгүй, зөвхөн өвдөлт илрэх.	5
	2	Доод мөчдийн хөдөлгөөн, шөрмөсний рефлекс болон мэдрэхүйн хөнгөн зэргийн алдагдал, мөчдийн хөдөлгөөний алдагдал үгүй булчингийн хөнгөн хэлбэрийн гипотрофи, аарцагны хөндийн эрхтний үйл ажиллагааны алдагдал үгүй байх.	15
	3	Мэдрэхүйн алдагдал нэлээд хэмжээгээр илрэх, гипералгези, рефлексийн нумын алдагдал /рефлекс буурах эсвэл үгүй болох/, мэдрэлжүүлэлтийн хэсэгт булчингийн хатингаршил ихээр үүсэх, ургал мэдрэлийн хямрал бага хэмжээгээр үүсэх /хөл хөрөх/, аарцгийн эрхтний үйл ажиллагааны алдагдал үүсэх.	40
	4	Мэдрэхүй ихээр алдагдах, мөчид хөдөлгөөнгүй болох /нэг ба хоёр хөлний илэрхий саажилт/ аарцгийн эрхтний үйл ажиллагааны алдагдал ихээр хямрах, тэжээлийн хямрал /шархлаа, цианоз, хаван үүсэх/.	60
	5	Доод мөчдийн мэдрэхүй болон хөдөлгөөн бүрэн алдагдах /доод мөчдийн бүрэн саажилт/, аарцгийн эрхтний үйл ажиллагааны алдагдал бүрэн алдагдал, тэжээлийн гүнзгий хямрал /тэжээл алдалтын шархлаа, холголт үүсэх/.	100
7	1	Гэмтлийн шалтгаант мэдрэлийн ёзоорын эмгэгшил.	5

8	Гурвалсан мэдрэл, нүүр, хэлэн доорхи мэдрэлийн захын хэсгийн гэмтэл, үйл ажиллагааны алдагдалтай:		5
	1	Бага хэмжээгээр.	5
	2	Нэлээд хэмжээгээр.	15
	3	Их хэмжээгээр.	25
9	Хүзүү, мөрний сүлжээ болон тэдгээрийн судлын гэмтэл, үйл ажиллагааны алдагдал үүссэн бол:		
	1	Мэдрэхүй болон рефлекс алдагдал, хөдөлгөөн алдагдал үгүй байх, булчингийн хатингаршил, саажилт, контрактур үүсэх.	5
	2	Мэдрэхүй болон рефлекс алдагдал, хөдөлгөөн алдагдалт, булчингийн хатингаршил, саажилт, контрактур үүсэх.	15
	3	Гарны хөдөлгөөн хязгаарлалт нэлээд их, булчингийн хатингаршил, хүч, мэдрэхүй нэлээд сулрах.	25
	4	Дээд мөчдийн хөдөлгөөн ихээр алдагдах, булчингийн хатингаршил, хүч, мэдрэхүйн гүнзгий алдагдал.	40
5	Гар хөдөлгөөгүй болох, мэдрэхүй үгүй болох, тэжээлийн гүнзгий хямрал / тэжээл алдалтын шарх/.	70	
10	Бүсэлхий, ууцны сүлжээ болон тэдгээрийн суудлын гэмтэл үйл ажиллагааны алдагдал үүссэн бол:		
	1	Мэдрэхүй болон рефлекс алдагдал, хөдөлгөөн алдагдал үгүй байх, булчингийн хатингаршил, саажилт, контрактур үүсэх.	5
	2	Мэдрэхүй болон рефлекс алдагдал, хөдөлгөөн алдагдалт, булчингийн хатингаршил, саажилт, контрактур үүсэх.	15
	3	Хөлний хөдөлгөөн хязгаарлалт нэлээд их, булчингийн хатингаршил, хүч, мэдрэхүй нэлээд сулрах.	25
	4	Доод мөчдийн хөдөлгөөн ихээр алдагдах, булчингийн хатингаршил, хүч, мэдрэхүйн гүнзгий алдагдал.	40
5	Гар хөдөлгөөгүй болох, мэдрэхүй үгүй болох, тэжээлийн гүнзгий хямрал / тэжээл алдалтын шарх үүсэх/.	70	
Хоёр: Харааны эрхтэн тогтолцоо			
11	Харааны зохицол саажих:		
	1	1 нүдний.	15
	2	2 нүдний.	30
12	Хараа аль нэг чиглэлд таллаж саажих /баруун, зүүн, дээд, доод тал/		30
13	Харах талбай хоёр талаасаа нарийсах:		
	1	1 нүдний харах талбай нэг талаасаа 60 хэм хүртэл нарийсах.	10
	2	30 хэм хүртэл нарийсах.	20
	3	5 хэм хүртэл нарийсах.	30
	4	2 нүдний харах талбай тал талаасаа 60 хэм хүртэл нарийсах.	20
5	30 хэм хүртэл нарийсах.	40	

	6	5 хэм хүртэл нарийсах.	60
	Тайлбар: Гэмтлийн улмаас харааны чадвар болон харах талбай хоёр талаасаа нарийсахад хөдөлмөрийн чадварын тогтонги алдагдлын хувь нэг нүдэнд 35%-с ихгүй байна.		
	Харах талбай нэг талаасаа нарийсах:		
14	1	1 нүдний харах талбай нэг талаасаа 50 хэм хүртэл нарийсах	5
	2	25 хэм хүртэл нарийсах.	10
	3	5 хэм хүртэл нарийсах.	15
	4	2 нүдний харах талбай нэг талаасаа 50 хэм хүртэл нарийсах	10
	5	25 хэм хүртэл нарийсах.	20
	6	5 хэм хүртэл нарийсах.	30
	Зовхи буух /птоз/, нүдний булчин саажих болон нүд анихад саад болохуйц зовхины сорви, наалдац үүсэх:		
15	1	1 нүдний зовхи хүүхэн харааны талыг хаасан байх /дунд зэрэг/.	10
	2	1 нүдний зовхи хүүхэн харааг бүтэн хаасан байх /хүнд зэрэг/	20
	3	2 нүдний зовхи хүүхэн харааны талыг хаасан байх /дунд зэрэг/.	25
	4	2 нүдний зовхи хүүхэн харааг бүтэн хаасан байх /хүнд зэрэг/.	50
	Нүд лугшиж бүлтийх:		
16	1	1 нүд бага хэмжээгээр бүлтийх /хөнгөн зэрэг/.	20
	2	үлэмж хэмжээгээр бүлтийх /дунд зэрэг/.	30
	3	их хэмжээгээр бүлтийх /хүнд зэрэг/.	40
	4	2 нүд бага хэмжээгээр бүлтийх /хөнгөн зэрэг/.	35
	5	үлэмж хэмжээгээр бүлтийх /дунд зэрэг/.	60
	6	их хэмжээгээр бүлтийх /хүнд зэрэг/.	85
	Нүдний зовхины салст ба эвэрлэгийн архаг үрэвсэл, зовхи эргэлт харааны бууралтгүй байх:		
17	1	1 нүдний.	5
	2	2 нүдний.	10
	Солонгон болон судаслаг бүрхүүлийн үрэвсэл харааны бууралтгүй байх:		
18	1	1 нүдний.	10
	2	2 нүдний.	20
	Нулимсны замын үйл ажиллагаа алдагдах:		
19	1	Нулимсны суваг, хүүдий сорвижиж битүүрэх.	10
	2	Гэмтлийн дараах нулимсны хүүдийн үрэвсэл /дакриоцистит/.	20
20	Нүдний алимын эвэрлэг бүрхүүлийн совижил, колобома /солонгон бүрхүүлийн эвдрэл, хүүхэн харааны хэлбэр алдагдал/, гемофтальм, нэг нүдний болрын хазайлт харааны бууралтгүй байх.		5
	Нүд хараагүй болох:		
21	1	Хараатай байсан 1 нүд бүрэн хараагүй болох.	65
	2	Хараатай байсан 2 нүд бүрэн хараагүй болох.	100
22	Гэмтлийн улмаас хараагүй байсан нүдийг авах.		5
23	Ухархайн гавлын хөндийрүү ороогүй хугарлын дараах үлдэц:		

	1	Ухархай гэмтсэн боловч нүдний булчин гэмтээгүй, нүдний алим суулт өгөөгүй байх.	10			
	2	Нүдний булчин гэмтсэнээс нүдний алим суулт өгөх.	20			
24	Гэмтлийн улмаас нүдний хараа буурах:					
24	Гэмтлийн улмаас нүдний хараа буурах					
	№	Гэмт- лийн өмнөх хараа	Гэмтлийн дараах хараа			ЕХЧА /хувь/
			Америк оптотип	6m (Англи) оптотип	Орос, Хятад оптотип	
			20/20	6/6	1.0	
	1	1.0	20/22	6/6.6	0.9	5
			20/25	6/7.5	0.8	5
			20/28	6/8.5	0.7	5
			20/32	6/9.5	0.6	5
			20/40	6/12	0.5	10
			20/50	6/15	0.4	10
			20/63	6/19	0.3	15
			20/100	6/30	0.2	20
			20/200	6/60	0.1	25
			20/250-20/500 20/630	6/75-6/150 6/190	0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	30 35
	2	0.9	20/25	6/7.5	0.8	5
			20/28	6/8.5	0.7	5
			20/32	6/9.5	0.6	5
20/40			6/12	0.5	10	
20/50			6/15	0.4	10	
20/63			6/19	0.3	15	
20/100			6/30	0.2	20	
20/200			6/60	0.1	25	
20/250-20/500 20/630			6/75-6/150 6/190	0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	30 35	
3			0.8	20/28	6/8.5	0.7
	20/32	6/9.5		0.6	5	
	20/40	6/12		0.5	10	
	20/50	6/15		0.4	10	
	20/63	6/19		0.3	15	
	20/100	6/30		0.2	20	
	20/200	6/60		0.1	25	
	20/250-20/500 20/630	6/75-6/150 6/190		0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	30 35	
4	0.7	20/32	6/9.5	0.6	5	
		20/40	6/12	0.5	5	
		20/50	6/15	0.4	10	
		20/63	6/19	0.3	10	
		20/100	6/30	0.2	15	
		20/200	6/60	0.1	20	
		20/250-20/500 20/630	6/75-6/150 6/190	0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	25 30	

	5	0.6	20/40 20/50 20/63 20/100 20/200 20/250-20/500 20/630	6/12 6/15 6/19 6/30 6/60 6/75-6/150 6/190	0.5 0.4 0.3 0.2 0.1 0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	5 5 5 10 15 20 25	
	6	0.5	20/50 20/63 20/100 20/200 20/250-20/500 20/630	6/15 6/19 6/30 6/60 6/75-6/150 6/190	0.4 0.3 0.2 0.1 0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	5 5 5 10 15 20	
	7	0.4	20/63 20/100 20/200 20/250-20/500 20/630	6/19 6/30 6/60 6/75-6/150 6/190	0.3 0.2 0.1 0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	5 5 10 15 20	
	8	0.3	20/100 20/200 20/250-20/500 20/630	6/30 6/60 6/75-6/150 6/190	0.2 0.1 0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	5 5 10 20	
	9	0.2	20/200 20/250-20/500 20/630	6/60 6/75-6/150 6/190	0.1 0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	5 10 15	
	10	0.1	20/250-20/500 20/630	6/75-6/150 6/190	0.09-0.04 0.03 ба түүнээс бага	5 15	
	11	0.1-ээс бага	0.0	0.0	0.0	10	
Гурав. Сонголын эрхтэн тогтолцоо							
25	1	Гэмтлийн улмаас тэнцвэрийн үйл ажиллагаа алдагдах.				15	
26	Чихний дэлбэн тасрах:						
	1	Дэлбэнгийн гуравны нэг хүртэлх хэсэг тасрах.				5	
	2	1 чихний дэлбэн бүтнээрээ буюу дэлбэнгийн гуравны нэгээс дээш хэсэг тасрах.				15	
	3	2 чихний дэлбэн бүтнээрээ буюу дэлбэнгийн гуравны нэгээс дээш хэсэг тасрах.				30	
27	Гэмтлийн улмаас нэг чихний сонсгол буурах:						
	1	Сонсгол үлэмж хэмжээгээр буурах.				5	5
	2	Сонсгол их хэмжээгээр буурах.				10	10
	3	Бүрмөсөн сонсголгүй болох.				25	25
28	Дунд чихний идээт үрэвсэл:						
	1	Нэг чихний.				5	
	2	Хоёр чихний.				10	

29	Гэмтлийн шалтгаант эпителимпанит /холестеатома, грануляци/:		
	1	Нэг чихний.	5
	2	Хоёр чихний.	10
Дөрөв. Амьсгалын эрхтэн			
30	Хамар тасрах:		
	1	Хамрын яс, мөгөөрс, зөөлөн эд бүгдээрээ тасрах.	70
	2	Хамрын зөөлөн хэсгүүд тасрах /үзүүр, самсаа/.	40
	3	Хамрын үзүүр, самсааны аль нэг тасрах.	10
31	Хамрын амьсгал саатах:		
	1	1 талдаа саатах.	5
	2	2 талдаа саатах.	10
	3	1 талдаа бүрэн саатах.	15
	4	2 талдаа бүрэн саатах.	30
32	Гэмтлийн улмаас төвөнх, цагаан мөгөөрсөн хоолойн үйл ажиллагаа алдагдах:		
	1	Ачаалал ихсэхэд хоолой сөөх.	10
	2	Тайван үед амьсгаадах, дууны өнгө өөрчлөгдөх.	35
	3	Цагаан мөгөөрсөн хоолойд байнгын гуурс тавиулах, дуу гарахгүй болох.	60
33	Гэмтлийн гаралтай уушигны гялтангийн үрэвсэл болон гялтангийн хөндийд хий, цус хуралдсаны улмаас уушиг авчиж, амьсгалын багтаамж багасах, идээт үрэвслээр хүндэрч, амьсгалын архаг дутагдал илрэх:		
	1	Бага ачаалалтай үед цээжээр өвдөж хумс хурууны үзүүр хөхрөн судасны лугшилт олширч амьсгаадах.	15
	2	Бага ачаалалтай үед амьсгаадах, нүүр хөхрөх, артерийн даралт буурах, элэг томрох, аюулхайд лугшилт үүсэх.	30
	3	Тайван үед амьсгаадах, нүүр хөхрөх, уушигны зогсонгишлын шинж илрэх /арьс эрээнтэх, венийн судас өргөсөж тодрох/.	60
34	1	Уушгийг хэсэгчлэн тайрах.	40
35	1	Уушиг нэг хэсгийг бүтэн авах.	65
36	Олон хавирга хугарч, цээжний хэнхэрцэг ба өвчүүний хэлбэр алдагдах:		
	1	Амьсгалах үед цээжний хөдөлгөөн бага хэмжээгээр хязгаарлагдаж, амьсгалын дутагдлын шинж сул илрэх.	20
	2	Амьсгалах үед цээжний хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдаж, амьсгалын дутагдлын шинж тод илрэх.	35
	3	Амьсгалах үед цээжний хөдөлгөөн их хэмжээгээр хязгаарлагдаж, амьсгалын гүн дутагдлын шинж илэрч, голтын эрхтнүүдийн үйл ажиллагаа алдагдах.	65
Тав. Зүрх судасны эрхтэн тогтолцоо			
37	Зүрх, үнхэлцэг, том судас гэмтсэнээс зүрх судасны дутагдал илрэх:		
	1-р зэрэг	Ачааллын дараа судасны лугшилт олширч амьсгаадах, хавагнах, зүрх томрох /хөнгөн зэрэг/.	30
	2-р зэрэг	Үлэмж хэмжээгээр амьсгаадах, уушиг элгэнд цус зогсонгишил үүсэх, байнга хавагнах, хэвлийд шингэн хуралдах, хүзүүний хураагуур гүрийх /дунд зэрэг/.	60
	3-р зэрэг	Амьсгалын хэм алдагдан, уушгинд цус зогсонгишил үүсэх, цээж, хэвлийн хөндий, үнхэлцэгт шингэн	90

		хуралдах, цустай цэр гарах, цус зогсонгишлын шалтгаант элэгний хатуурал үүсэх /хүнд зэрэг/.	
38	Захын том судасны гэмтлийн улмаас цусны эргэлтийн хямрал үүсэх:		
	1	Бага хэмжээгээр хавагнаж, судасны лугшилт сулрах /хөнгөн зэрэг/.	10
	2	Үлэмж хэмжээгээр хавагнаж, хөхрөн, судасны лугшилт эрс сулрах /дунд зэрэг/.	20
	3	Их хэмжээгээр хавагнаж, хөхрөн, тунгалгийн зогсонгишил, тэжээлийн алдагдлын шарх үүсэх /хүнд зэрэг/.	30
Зургаа. Хоол боловсруулах эрхтэн			
39	Хоншоор, эрүү, шанааны яс хугарах, эрүү мулттарснаас зажлах үйл ажиллагаа алдагдах:		
	1	Хазах, зажлах үйл ажиллагаа бага хэмжээгээр алдагдах /хөнгөн зэрэг/.	10
	2	Хазах, зажлах үйл ажиллагаа үлэмж хэмжээгээр алдагдах /дунд зэрэг/.	15
	3	Хазах, ангайх үйл ажиллагаа их хэмжээгээр алдагдаж, эрүүний хэлбэр бүрэн өөрчлөгдөх /хүнд зэрэг/.	20
40	1	Хоншоор болон эрүүний зарим хэсэг үгүй болох.	40
	Тайлбар: түүшин сэртэн хугарлыг энэ заалтад хамааруулахгүй.		
41	1	Хоншоор болон эрүү бүхэлдээ үгүй болох.	80
42	Байнгын шүд унах: /тоогоор/		
	1	1-3 шүд.	10
	2	4-6 шүд.	15
	3	7-10 шүд.	25
	4	11 ба түүнээс дээш шүд.	35
	Тайлбар: 1. Гэмтлийн улмаас шүд бүхлээрээ булгарч унах, хүзүүвч углуургаараа хугарах, цөгцний $\frac{1}{4}$ хүртэл хугарах, зэрэгцээ шүд гурван тийшээ ганхах эсвэл зайлшгүй авах шаардлагатай болсон тохиолдлыг шүд булгарсан буюу унасан гэж үзнэ. Бэхлэлтгүйн улмаас гурав, дөрвөн чигт ганхсан сондгой шүд булгарах, хүзүүвчээ хүртэл цоорсон шүдний цөгц эмтрэх, хугарсныг хэдэн ч шүд байсан шүд унасан гэж үзэхгүй. 2. Сүүн шүд унасан тохиолдолд тухайн шүд жинхэнэ шүдээр дахин солигдохгүй гэсэн шүдний эмчийн магадлагаа гарсан бол жинхэнэ шүд унасны адилаар хөдөлмөрийн чадвар тогтонги алдалтын хувь хэмжээг тогтооно. 3. Авагддаг хиймэл шүд хугарсан бол хөдөлмөрийн чадвар тогтонги алдалтад тооцохгүй, авагддаггүй хиймэл шүдийг бэхэлсэн шүд нь хугарсан бол зөвхөн тэр шүдэнд хөдөлмөрийн чадвар тогтонги алдалт тооцно. 4. Эрүү, хоншоорын хугарлын улмаас шүд унасан бол хөдөлмөрийн чадвар тогтонги алдалтын хувь хэмжээг энэ хүснэгтийн 37 ба 40-д зааснаар тогтоох ба эдгээр нь цуг илэрч байвал хувийг хооронд нь нэмж тооцно.		
43	1	Соривжлын улмаас амны хөндий нарийсах, шүлсний цоргоны фистул үүсэх.	20
44	Хэлний гэмтэл нь: /гэмтэл, түлэгдэлт, хөлдөлт/		
	1	Хоол идэхэд мэдэгдэхүйц саад болох том сорвижилт.	5
	2	Захын 1/3-д хэл үгүй болох.	15

	3	Хэлний 1/3 алга болох.	35
	4	Хэл бүрэн алга болох.	70
45	Түлэгдэл болон гэмтлийн улмаас залгиур улаан хоолой нарийсах:		
	1	Хоолны бүхэл масс залгихад саадтай нарийсал /нарийссан хэсгийн голч 0,6-1,5см байх/.	25
	2	Хоолны зөөлөн масс залгихад саадтай нарийсал /нарийссан хэсгийн голч 0,3-0,5см байх/.	40
	3	Шингэн залгихад саадтай нарийсал /нарийссан хэсгийн голч 0,2 см-с бага байх/.	70
	4	Улаан хоолойн пластик мэс заслын дараах битүүрэл /гастростоми бүхий/.	90
46	Гэмтэл ба хурц хордлогын дараа хоол боловсруулах эрхтний үйл ажиллагаа алдагдах:		
	1	Цөсний хүүдий, арван хуруу гэдэс, нойр булчирхай, ходоод, нарийн, бүдүүн гэдэс, шулуун гэдэсний архаг үрэвсэл, парапроктит.	15
	2	Хэвлийн хөндийн наалдацт өвчин болон үүнээс үүссэн гэдэсний түгжрэл, түгжрэх үед хийсэн мэс заслын дараах байдал, шулуун гэдэс ба түүний амсрын сорвижил, нарийсал.	30
	3	Гэдэс, гэдэс-үтрээний цорго үүсэх.	50
	4	Өтгөн гадагшлуулах хиймэл сүв гаргах.	90
	5	Гэмтлийн улмаас цөсний хүүдийг авах.	20
	6	Гэмтлийн улмаас элэгний хэсгийг тайрах.	40
	7	Гэмтлийн улмаас дэлүү авах.	30
	8	Гэмтлийн улмаас ходоод авах.	80
	9	Гэмтлийн улмаас эрхтнийг хэсэгчлэн тайрах: а/ ходоод, нойр булчирхайнаас хэсэгчлэн тайрах б/ гэмтлийн улмаас чацархайг хэсэгчлэн тайрах.	30 15
Долоо. Шээс, бэлгийн замын эрхтэн			
47	Гэмтлийн улмаас шээс, бэлгийн замын эрхтний үйл ажиллагаа алдагдах:		
	1	Давсаг, шээсний сүв, бөөрний тэвшинцрийн архаг үрэвсэл үүсэх, шээлүүр, шээс дамжуулах суваг бага хэмжээгээр нарийсах.	15
	2	Шээлүүр, шээс дамжуулах суваг үлэмж хэмжээгээр нарийсах, давсагны эзэлхүүн багасах.	30
	3	Давсаг-бэлэг эрхтний цорго үүсэх, шээлүүр, шээс дамжуулах суваг битүүрэх.	50
48	Бөөр:		
	1	Бөөрний хэсгийг авах.	35
	2	Бөөр авах.	60
49	Шээс, бэлгийн замын эрхтний гэмтлээс үүссэн үлдэц уршиг:		
	1	Шээс дамжуулах суваг бага хэмжээгээр нарийсах /хөнгөн зэрэг/.	15
	2	Шээс дамжуулах суваг үлэмж хэмжээгээр нарийсах /дунд зэрэг/.	30
	3	Шээс дамжуулах суваг битүүрэх, үтрээ-шулуун гэдэс, шээсний сүв үтрээний цорго үүсэх.	50
50	Шулуун гэдэсний амсрын дутагдал үүсэх:		
	1	Хөнгөн зэрэг-хий барьж чадахгүй болох.	10

	2	Дунд зэрэг-хий, шингэн ялгадсаа барьж чадахгүй болох.	20
	3	Хүнд зэрэг-хатуу ялгадсаа барьж чадахгүй болох.	40
Найм. Зөөлөн эд			
51	Түлэгдэлт, хөлдөлт, шархны улмаас нүүр болон хүзүүний урд, хажуу хэсэгт үүссэн сорви:		
	1	Биеийн нийт гадаргуугийн 10 хувь хүртэлх талбайг хамарсан.	5
	2	10-20 хувь хүртэлх талбайг хамарсан.	15
	4	20-30 хувь хүртэлх талбайг хамарсан.	25
	5	30 хувиас дээш талбайг хамарсан.	35
52	Янз бүрийн гэмтлийн улмаас хүний бие, мөч (үе мөчний хөдөлгөөнд алдагдал үүсэхгүй) толгойн үстэй хэсгийн сорвижилтийг:		
	1	Бүх биеийн гадаргуугийн 5см кв талбайг хамарсан /0.5%/.	5
	2	Бүх биеийн гадаргуугийн 0,5-2 хувь хүртэлх талбайг хамарсан.	10
	3	Бүх биеийн гадаргуугийн 2-4 хувь хүртэлх талбайг хамарсан.	15
	4	Бүх биеийн гадаргуугийн 4-6 хувь хүртэлх талбайг хамарсан.	20
	5	Бүх биеийн гадаргуугийн 6-8 хувь хүртэлх талбайг хамарсан.	25
	6	Бүх биеийн гадаргуугийн 8-10 хувь хүртэлх талбайг хамарсан.	30
	7	Бүх биеийн гадаргуугийн 10 хувь буюу түүнээс дээш талбайг хамарсан.	35
Тайлбар: Биеийн нийт гадаргуугийн 1 хувь гэж шинжлүүлэгчийн гарын алгатай адил хэмжээг ойлгоно. Хэрэв сорви үений үйл ажиллагааг алдагдуулсан бол энэ хэмжээсийг хэрэглэхгүй ба уг үений үйл ажиллагааны алдагдлаар эрүүл мэндийн хохирлыг тогтооно. Хэрэв арьс нөхөх зориулалтаар арьс авсан бол уг арьсны сорвийг оролцуулан сорвины талбайг тодорхойлно.			
Ес. Тулгуур хөдөлгөөний эрхтэн			
53	Нуруу, нугалмын гэмтлийн улмаас үүссэн үйл ажиллагааны алдагдал /ахар сүүл хамрахгүй/:		
	1	Нурууны хөдөлгөөн бага хэмжээгээр хязгаарлагдах.	30
	2	Нурууны хөдөлгөөн мэдэгдэхүйц хэмжээгээр хязгаарлагдах.	40
	3	Нурууны хөдөлгөөн их хэмжээгээр хязгаарлагдах.	50
	4	Нуруу бүрэн хөдөлгөөнгүй болох.	70
Тайлбар: нугалам аль нэг түвшиндээ хугарсан эсвэл мултарч хөдөлгөөн алдагдсан бол хамгийн их алдагдал үүссэн байдлаар нь хөдөлмөрийн чадварын тогтонги алдагдлыг үнэлнэ.			
54	1	Гэмтлийн улмаас ахар сүүлийг хэсэгчлэн тайрах.	15
55	1	Гэмтлийн улмаас ахар сүүлийг бүхэлд нь тайрах.	20
Арав. Дал, эгэм			
56	Дал, эгэм хугарах, эгэм мөр, өвчүү эгэмний холбоос тасарснаас мөрний үений бүслүүрийн үйл ажиллагаа алдагдах:		

	1	Мөрний булчин бага хэмжээгээр хатангиршиж, хүч нь сулран, мөрний хөдөлгөөн бага хэмжээгээр хязгаарлагдаж, мурийж тахийх /хөнгөн зэрэг/.	15	10
	2	Мөрний булчин үлэмж хэмжээгээр хатангиршиж, хөдөлгөөн нь үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдан, мурийж тахийх /дунд зэрэг/.	20	15
	3	Мөрний булчин их хэмжээгээр хатангиршиж, хөдөлгөөн нь эрс хязгаарлагдан, мурийж тахийх /хүнд зэрэг/.	30	25
Тайлбар: Солгой хүний хөдөлмөрийн ерөнхий чадвар алдалтыг тогтоохдоо баруун гартай адил хувь хэмжээгээр үнэлнэ. Мөрний хөдөлгөөний хязгаарлалтыг үнэлэхдээ үений хөдөлгөөний ерөнхий хөдөлмөр чадвар гэсэн ангиллын заалтыг харна уу.				
Мөрний үе:				
57	1	Мөрний үе хөдөлгөөнгүй болох /анкилоз нь рентген шинжилгээгээр батлагдсан бол/.	40	35
	2	Атгаалын толгой ба далны үений хэсгийг тайрнаас мөр үеэрээ санжих.	60	50
Мөрний хөдөлгөөн хязгаарлагдах:				
58	1	Гар урагш 120-150, арагш 20-30, хажуу тийш 120-150 хэмээс илүү тэнийхгүй болох /хөнгөн зэрэг/.	15	10
	2	Гар урагш 75-115, арагш 5-15, хажуу тийш 75-115 хэмээс илүү тэнийхгүй болох /дунд зэрэг/.	20	15
	3	Гар урагш 5-70, арагш 0 , хажуу тийш 5-70 хэмээс илүү тэнийхгүй болох /хүнд зэрэг/.	30	25
Тайлбар: Мөрний үе хэвийн үзүүлэлтээр гар урагш 180, арагш 40-60, хажуу тийш 180 хэм тэнийнэ.				
59	1	Мөрний сурмаг мултрал.	20	15
Атгаал, мөр:				
60	1	Дээд мөч, дал бүтнээрээ болон тэдгээрийн зарим хэсэг тасрах.	80	75
	2	Дээд мөчийг мөрний үеэр болон атгаалын дээд хэсгээр тайрнаас гаргүй болох.	75	70
	3	Дунд буюу доод 1/3-д үүссэн мөрний үлдэнгэр.	70	65
	4	Атгаалын хугарал бороолоогүй буюу хуурамч үе үүсэх.	45	40
Мөрний үйл ажиллагааны алдагдал:				
61	1	Мөр, тохойн үений хөдөлгөөн аль аль нь бага хэмжээгээр хязгаарлагдах.	20	15
	2	Мөр, тохойн үений аль нэгнийх нь хөдөлгөөн бага хэмжээгээр нөгөөгийнх нь хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдах.	25	20
	3	Мөр, тохойн үений хөдөлгөөн аль аль нь үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдах эсхүл аль нэгнийх нь хөдөлгөөн бага хэмжээгээр, нөгөөгийнх нь хөдөлгөөн их хэмжээгээр хязгаарлагдах.	30	25
	4	Мөр, тохойн үений аль нэгнийх нь хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр нөгөөгийнх нь хөдөлгөөн их хэмжээгээр хязгаарлагдах.	35	30
62	Тохойн үе			

	1	Тохойн үе бүрдүүлэгч яснуудыг тайрснаас тохой үеэрээ санжих.	50	40
	2	Тохой, бугуйн үе болон алга тосох, хөмрөх хөдөлгөөн их хэмжээгээр хязгаарлагдаж, шуу, богтос үлэмж тахийх /хүнд зэрэг/.	25	20
63	Тохойн үе хөдөлгөөнгүй болох:			
	1	Үйл ажиллагааны тохиромжтой байрлалд /60-90 хэмийн өнцөгт/.	35	30
	2	Үйл ажиллагааны хүндрэлтэй байрлалд /60-аас доош, 90 ээс дээш хэмийн өнцөгт/.	40	35
64	Тохойн үений хөдөлгөөн хязгаарлагдах:			
	1	Тохой нугалахад 50-60, тэнийлгэхэд 175-160 хэмд /хөнгөн зэрэг/.	10	10
	2	Тохой нугалахад 65-90, тэнийлгэхэд 155-140 хэмд /дунд зэрэг/.	20	15
	3	Тохой нугалахад 90-ээс дээш, тэнийлгэхэд 140-өөс доош хэмд /хүнд зэрэг/.	30	25
Тайлбар: Тохойн үений хөдөлгөөний хэвийн үзүүлэлт нь нугалахад 30-45, тэнийлгэхэд 175- 180 хэм байна.				
65	Шуу:			
	1	Шууг тохойн үеэр болон дээд хэсгээр тайрснаас шуугуй болох.	65	60
66	Шуу, богтосны хугарал бороолоогүй буюу хуурамч үе үүсэх:			
	1	Шууны нэг яс.	25	20
	2	Шууны хоёр яс.	40	35
67	Шууны үйл ажиллагааны алдагдал:			
	1	Тохой, бугуйн үений хөдөлгөөн хязгаарлагдаагүй боловч алга тосох, хөмрөх хөдөлгөөн 45-60 хэмд хязгаарлагдах /хөнгөн зэрэг/.	15	10
	2	Тохой, бугуйн үений хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр, алга тосох, хөмрөх хөдөлгөөн 25-45 хэмд хязгаарлагдаж, шуу, богтос бага зэрэг тахийх /дунд зэрэг/.	20	15
	3	Тохой, бугуйн үе болон алга тосох, хөмрөх хөдөлгөөн их хэмжээгээр хязгаарлагдаж, шүү, богтос үлэмж тахийх /хүнд зэрэг/ 0-20 ⁰ .	25	20
	4	Аль нэгэн үений хөдөлгөөн эрс өөрчлөгдөх.	30	25
	5	Шуу болон тохойн үений хөдөлгөөн эрс хязгаарлагдах.	35	30
68	Бугуйн үе хөдөлгөөнгүй болох:			
	1	Үйл ажиллагааны тохиромжтой байрлалд /нугалах ба гэдийлгэх өнцөг 20 хэм/.	30	25
	2	Үйл ажиллагааны хүндрэлтэй байрлалд /нугалах ба гэдийлгэх өнцөг 20 хэмээс их/.	40	35
69	Бугуйн үений хөдөлгөөн хязгаарлагдах:			
	1	Бугуйн үеэр нугалах, тэнийлгэхэд 30- 40 хэмд /хөнгөн зэрэг/.	10	10
	2	Бугуйн үеэр нугалах, тэнийлгэхэд 20- 25 хэмд /дунд зэрэг/.	15	15
	3	Бугуйн үеэр нугалах, тэнийлгэхэд 0-15 хэмд /хүнд зэрэг/.	25	20

	Тайлбар: Бугуйн үений хөдөлгөөний хэвийн үзүүлэлт нь нугалахад 50-75, тэнийлгэхэд 50- 70 хэм байна.			
70	Алганы яс /сарвуу/:			
	1	Бугуй, алганы хэсгээр сарвуу мухар болох.	65	60
	2	Бугуй, алганы ясны хугарал бороолоогүй буюу хуурамч үе үүсэх.	15	10
71	Бугуй, алганы ясны гэмтлээс үүссэн сарвууны үйл ажиллагааны алдагдал /тахир болох, булчингийн хүч сулрах. атгах чадваргүй болох/:			
	1	Хөнгөн зэрэг.	10	10
	2	Дунд зэрэг.	15	10
	3	Хүнд зэрэг.	20	15
72	Эрхий хуруу /I хуруу/:			
	1	Хумстай шивнүүрийн түвшинд зөөлөн эд үгүй болсноос хурууны үзүүрийн хэлбэр алдагдах.	5	5
73	Эрхий хуруу мухар болох:			
	1	Хумстай шивнүүрийн түвшинд.	10	10
	2	Хурууны шивнүүр хоорондын үений түвшинд.	15	15
	3	Угийн шивнүүрийн түвшинд.	20	15
	4	Эрхий хуруу үгаараа тасрах.	25	20
	5	Эрхий хуруу гарын алга болон түүний зарим хэсэгтэй хамт тасрах.	30	25
74	Эрхий хурууны 1 үе хөдөлгөөнгүй болох:			
	1	Хагас нугалсан байрлалд.	10	10
	2	Тэнийлгэсэн буюу бүрэн нугалсан байрлалд.	15	10
75	Эрхий хурууны 2 үе хөдөлгөөнгүй болох:			
	1	Хагас нугалсан байрлалд.	15	10
	2	Тэнийлгэсэн буюу бүрэн нугалсан байрлалд.	20	15
76	Алга-бугуйн үе болон эрхий хурууны 2 үе хөдөлгөөнгүй болох:			
	1	Хагас атгасан байрлалд.	20	15
	2	Тэнийлгэсэн буюу бүрэн атгасан байрлалд.	25	20
77	Эрхий хурууны үений хөдөлгөөн хязгаарлагдах:			
	1	Хурууны хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдах /хөнгөн зэрэг/.	5	5
	2	Хурууны хөдөлгөөн хагас нугалсан байрлалд их хэмжээгээр хязгаарлагдах /дунд зэрэг/.	15	10
	3	Хурууны хөдөлгөөн тэнийлгэсэн буюу бүрэн нугалсан байрлалд их хэмжээгээр хязгаарлагдах.	10	10
78	Долоовор хуруу /II хуруу/:			
	1	Хумстай шивнүүрийн зөөлөн эдэд том хэмжээний сорви үүсэх, эсхүл түүний үзүүр хэсэг тасрах.	10	10
79	Долоовор хуруу аль нэг үеэрээ үгүй /мухар/ болох:			
	1	Хумстай шивнүүр болон үзүүрийн үений түвшинд.	10	5
	2	Дунд шивнүүр болон дунд үений түвшинд.	15	10
	3	Угийн шивнүүр болон алга-хурууны үений түвшинд /хуруу үгүй болох/.	20	15
	4	Долоовор хуруу, гарын алга болон түүний зарим хэсэгтэй хамт тасрах.	25	20
	Долоовор хурууны хөдөлгөөн хязгаарлагдах:			
	1	Хурууны нэг буюу хэд хэдэн үений хөдөлгөөн бага хэмжээгээр хязгаарлагдах.	5	5

80	2	Хурууны нэг буюу хэд хэдэн үений хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдаж, үзүүрийн үе хөдөлгөөнгүй болох.	10	10	
	3	Хурууны хөдөлгөөн хагас нугалсан байрлалд их хэмжээгээр хязгаарлагдаж, дунд ба алга-хурууны үе хөдөлгөөнгүй болох.	15	15	
	4	Хурууны хөдөлгөөн тэнийлгэсэн буюу бүрэн нугалсан байрлалд их хэмжээгээр хязгаарлагдаж, хурууны 2-3 үе хөдөлгөөнгүй болох нь рентген шинжилгээгээр нотлогдсон бол.	20	15	
81	Дунд, ядам, чигчий хуруу аль нэг үеэрээ үгүй болох /Ш, IY, Y хуруу/:				
	1	Хумстай шивнүүр болон үзүүрийн үений түвшинд.	5	5	
	2	Дунд шивнүүр болон дунд үений түвшинд.	10	10	
	3	Угийн шивнүүр болон алга-хурууны үений түвшинд.	15	10	
	4	Аль нэг хуруу, гарын алга болон түүний зарим хэсэгтэй хамт тасрах.	15	15	
82	Дунд, ядам, чигчий хурууны аль нэгний үйл ажиллагаа алдагдах:				
	1	Хурууны хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдаж, хуруу үеэрээ хөших буюу үзүүрийн үе хөдөлгөөнгүй болох.	5	5	
	2	Хурууны хөдөлгөөн хагас нугалсан байрлалд хязгаарлагдаж, дунд ба алга хурууны үе хөдөлгөөнгүй болох.	10	10	
	3	Хурууны хөдөлгөөн тэнийлгэсэн буюу бүрэн нугалсан байрлалд хязгаарлагдаж, нэг хурууны 2-3 үе хөдөлгөөнгүй болох.	15	15	
83	Нэг гарын хэд хэдэн хуруу тасрах:				
	1	Эрхий, долоовор хуруу хамтдаа тасрах /1+2/.	45	40	
	2	Эрхий хуруу долоовроос бусад хурууны аль нэгтэй тасрах /1+3/, /1+4/, /1+5/.	40	35	
	3	Долоовор хуруу дунд, ядам, чигчий хурууны аль нэгтэй тасрах /2+3/, /2+4/, /2+5/..	35	30	
	4	Дунд хуруу ядам, чигчий хурууны аль нэгтэй тасрах /3+4/, /3+5/.	30	25	
	5	Ядам, чигчий хуруу хамтдаа тасрах /4+5/.	30	25	
84	Нэг гарын 3 хуруу тасрах:				
	1	Эрхий болон долоовор хуруу дунд, ядам, чигчий хурууны аль нэгтэй тасрах /1+2+3/, /1+2+4/, /1+2+5/.	55	50	
	2	Эрхий болон дунд хуруу ядам, чигчий хурууны аль нэгтэй тасрах /1+3+4/, /1+3+5/.	50	45	
	3	Эрхий, ядам, чигчий хуруу хамтдаа тасрах /1+4+5/.	50	45	
	4	Долоовор болон дунд хуруу ядам, чигчий хурууны аль нэгтэй тасрах /1+3+4/, /1+3+5/.	45	40	
	5	Дунд, ядам, чигчий хуруу хамтдаа тасрах /3+4+5/.	40	35	
85	Нэг гарын 4 хуруу тасрах:				
	1	Чигчий болон ядам хуруу бусад 3 хуруутай хамт тасрах /1+2+3+4/, /1+2+3+5/.	60	55	
	2	Дунд хуруунаас бусад 4 хуруу тасрах /1+2+3+5/.	55	50	
	3	Долоовор хуруунаас бусад 4 хуруу тасрах /1+3+4+5/.	55	50	
	4	Эрхий хуруунаас бусад 4 хуруу тасрах /2+3+4+5/.	50	45	
86	1 гарын бүх хуруу тасрах.		65	60	

87	Нэг гарын хурууны хөдөлгөөн бага хэмжээгээр хязгаарлагдах:			
	1	1 гарын бүх хуруу.	25	20
	2	4 хуруу.	20	15
	3	3 хуруу.	15	10
	4	2 хуруу.	10	5
88	Нэг гарын хурууны хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдаж, үзүүрийн үе хөдөлгөөнгүй болох:			
	1	1 гарын бүх хуруу.	30	25
	2	4 хуруу.	25	20
	3	3 хуруу.	20	15
	4	2 хуруу.	15	10
89	Нэг гарын хурууны хөдөлгөөн хагас нугалсан байрлалд их хэмжээгээр хязгаарлагдах:			
	1	1 гарын бүх хуруу.	30	25
	2	4 хуруу.	25	20
	3	3 хуруу.	20	15
	4	2 хуруу.	15	10
90	Нэг гарын хурууны хөдөлгөөн тэнийлгэсэн буюу бүрэн нугалсан байрлалд их хэмжээгээр хязгаарлагдаж, дунд ба алга хурууны үе хөдөлгөөнгүй болох:			
	1	1 гарын бүх хуруу.	50	45
	2	4 хуруу.	40	35
	3	3 хуруу.	35	30
	4	2 хуруу.	25	20
Арваннэг. Аарцаг				
91	Аарцаг ясны хугарал, умдаг болон ташаа-ууцны үений салалтын улмаас үүссэн үйл ажиллагааны алдагдал:			
	1	Аарцгийн тулгуур үйл болон нэг талын түнхний үений хөдөлгөөн бага хэмжээгээр хязгаарлагдах /хөнгөн зэрэг/.	25	
	2	Аарцгийн тулгуур үйл болон нэг талын түнхний үений хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдах, эсхүл хоёр талын түнхний үений хөдөлгөөн бага хэмжээгээр хязгаарлагдах /дунд зэрэг/.	30	
	3	Аарцгийн тулгуур үйл болон нэг талын түнхний үений хөдөлгөөн их хэмжээгээр хязгаарлагдах, эсхүл хоёр талын түнхний үений хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдах /хүнд зэрэг/.	50	
Арванхоёр. Хөл				
92	Түнхний үе хөдөлгөөнгүй болох:			
	1	Үйл ажиллагааны зохимжтой байрлалд /тэнийлгэсэн/.	45	
	2	Үйл ажиллагааны зохимжгүй байрлалд /нугалсан байрлалд/.	60	
93	Дунд чөмөгний толгойн хэсэг болон сүүжний тогооны хэсгийг тайрснаас түнх үеэрээ санжих:			70
94	Түнхний үений хөдөлгөөн хязгаарлагдах:			
	1	Нугалахад 70 80, тэнийлгэхэд 10, гадагш эргүүлэхэд 30-35 хэмд /хөнгөн зэрэг/.	25	
	2	Нугалахад 55-70, тэнийлгэхэд 0-5, гадагш эргүүлэхэд 30-20 хэмд /дунд зэрэг/.	30	

	3	Нугалахад 55 хүртэл, тэнийлгэхэд 0, гадагш эргүүлэхэд 20 хүртэл хэмд /хүнд зэрэг/.	35
	Тайлбар: Түнхний үений хөдөлгөөний хэвийн үзүүлэлт нь нугалахад 90-100, тэнийлгэхэд 15, гадагш эргүүлэхэд 40-50 хэм байна.		
95	Дунд чөмөг:		
	1	Дунд чөмгийг түнхний үеэр болон дээд хэсгээр тайрснаас хөлгүй болох.	70
	2	Дунд чөмгийг дунд, доод хэсгээр тайрах.	65
	3	Дунд чөмөгний хугарал бороолоогүй буюу хуурамч үе үүсэх.	55
96	Дунд чөмөг гэмтсэнээс түнх, өвдөгний үений үйл ажиллагаа алдагдах:		
	1	Түнх, өвдөгний үений хөдөлгөөн аль аль нь бага хэмжээгээр хязгаарлагдах.	30
	2	Түнх, өвдөгний үений аль нэгийх нь хөдөлгөөн бага хэмжээгээр, нөгөөгийнх нь хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдах.	35
	3	Түнх, өвдөгний үений хөдөлгөөн аль аль нь үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдах, эсхүл түнх, өвдөгний үений аль нэгийх нь хөдөлгөөн бага хэмжээгээр, нөгөөгийнх нь хөдөлгөөн их хэмжээгээр хязгаарлагдах.	45
	4	Түнх, өвдөгний үений хөдөлгөөн аль аль нь их хэмжээгээр хязгаарлагдах.	60
97	Өвдөгний үе:		
	1	Дунд чөмөг болон шаант ясны үений хэсгийг тайрснаас өвдөг үеэрээ санжих:	45
	2	Өвдөгний үений холбоос тасарснаас өвдөгний үе холхимтгой болох	10
98	Өвдөгний үе хөдөлгөөнгүй болох:		
	1	Тэнийлгэсэн байрлалд.	35
	2	Нугалсан байрлалд.	50
99	Өвдөгний үений хөдөлгөөн хязгаарлагдах:		
	1	Нугалахад 75-85, тэнийлгэхэд 170- 175 хэмд /хөнгөн зэрэг/.	20
	2	Нугалахад 90-105, тэнийлгэхэд 150- 165 хэмд /дунд зэрэг/.	25
	3	Нугалахад 105-аас дээш, тэнийлгэхэд 150-аас доош хэмд /хүнд зэрэг/.	30
	Тайлбар: Өвдөгний үений хөдөлгөөний хэвийн үзүүлэлт нь нугалахад 40-70, тэнийлгэхэд 180 хэм байна		
100	Шилбэ:		
	1	Шилбийг өвдөгний үеэр болон дээд хэсгээр тайрах.	60
	2	Шилбийг дунд хэсгээр тайрах.	55
	3	Шилбийг доод хэсгээр тайрах.	50
101	Шилбэний хугарал бороолоогүй буюу хуурамч үе үүсэх:		
	1	Шаант болон тахилзуур яс.	45
	2	Шаант яс.	35
	3	Тахилзуур яс.	10
102	Шилбэний үйл ажиллагаа алдагдах:		
	1	Тулгуур үйл /гишгэх, явах/ бага хэмжээгээр алдагдан, өвдөлтийн хам шинж илэрч, өвдөг, шагайны үений	25

		хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдан, шилбэ бага зэрэг мурийх /хөнгөн зэрэг/	
	2	Тулгуур үйл үлэмж хэмжээгээр алдагдан, өвдөлтийн хам шинж, хаван илэрч, өвдөг, шагайны үений хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдан, шилбэ үлэмж хэмжээгээр мурийх /дунд зэрэг/	30
	3	Тулгуур үйл их хэмжээгээр алдагдаж, хүчтэй өвдөлтийн хам шинж, хаван илэрч, өвдөг, шагайны үений хөдөлгөөн аль аль нь үлэмж хэмжээгээр эсхүл аль нэгний нь хөдөлгөөн их хэмжээгээр хязгаарлагдаж, шилбэ эрс мурийх /хүнд зэрэг/	40
103	Шагайн үе хөдөлгөөнгүй болох буюу санжих:		
	1	Үйл ажиллагааны тохиромжтой байрлалд /90-95 хэмд/.	30
	2	Үйл ажиллагааны хүндрэлтэй байрлалд /90-ээс доош, 95 дээш хэмд/.	40
	3	Шагайн үеэр санжих.	35
104	Шагайн үений хөдөлгөөн хязгаарлагдах нь рентген шинжилгээгээр батлагдсан бол:		
	1	Нугалахад 80-85, тэнийлгэхэд 110-130 хэмд /хөнгөн зэрэг/	15
	2	Нугалахад 90-95, тэнийлгэхэд 90-105 хэмд /дунд зэрэг/	20
	3	Нугалах болон тэнийлгэх хэмд зохимжгүй байдал үүсэх	25
Тайлбар: Шагайны үений хөдөлгөөний хэвийн үзүүлэлт нь нугалахад 70-75, тэнийлгэхэд 135-140 хэм байна.			
105	Тавхай:		
	1	Тавхайг шагайны үеэр болон өсгий ясны түвшинд тайрах.	45
	2	Тавхайг улны шивнүүрийн түвшинд тайрнаас өлмийгүй болох.	35
106	Өсгий, шагай ясны хугарал болон шагай доод үеэр мултарснаас үүссэн тавхайны үйл ажиллагааны алдагдал:		
	1	Тулгуур үйл бага хэмжээгээр алдагдаж, өвдөж хавагнах /хөнгөн зэрэг/.	15
	2	Тулгуур үйл үлэмж хэмжээгээр алдагдаж, өвдөлт, хаван нэмэгдэн, шагайн үений хөдөлгөөн бага хэмжээгээр хязгаарлагдах /дунд зэрэг/.	20
	3	Тулгуур үйл их хэмжээгээр алдагдаж, хүчтэй өвдөж, хаван эрс нэмэгдэн, хөдөлгөөн үлэмж хэмжээгээр хязгаарлагдах /хүнд зэрэг/.	25
	4	Их хавагнах, хөдөлгөөн эрс аодагдах, тавхайн үеэр хөдөлгөөн бүрэн хязгаарлагдах.	30
107	Хөлийн хуруу:		
	1	1 хөлийн бүх хурууг угийн үеэр нь болон улны шивнүүрийн түвшинд тайрах.	25
	2	Эрхий хурууг улны шивнүүр болон түүний зарим хэсэгтэй хамт тайрах.	15
	3	Эрхий хурууг угийн үеэр нь болон улны шивнүүрийн түвшинд тайрах.	10

108	Эрхийгээс бусад аль нэг хурууг угийн үеэр нь болон улны шивнуурийн түвшинд тайрах:		
	1	1 хуруу.	5
	2	2-3 хуруу.	10
	3	4 хуруу.	15
109	Эрхийгээс бусад аль нэг хурууг улны шивнуур болон түүний зарим хэсэгтэй хамт тайрах:		
	1	1 хуруу.	10
	2	2-3 хуруу.	15
	3	4 хуруу.	20
110	Эрхийгээс бусад хурууны үйл ажиллагаа алдагдах буюу 1-2 шивнүүр үгүй болох:		
	1	1-2 хуруу.	5
	2	3-4 хуруу.	10
111	Гэмтлийн дараах тромбофлебит, тунгалгийн зогсонгишил болон тэжээлийн хямрал үүсэх:		
	1	Хөл бага хэмжээгээр хавагнаж, нөсөө үүсэн, арьс цайх /хөнгөн зэрэг/.	5
	2	Хөл үлэмж хэмжээгээр хавагнаж, хөхрөн, 4 см ² хүртэл талбайтай тэжээл дутагдлын шарх үүсэх /дунд зэрэг/.	10
	3	Хөл их хэмжээгээр хавагнаж, хөхрөн, 4 см ² -аас дээш талбайтай тэжээл дутагдлын шарх үүсэх /хүнд зэрэг/.	15
112	Гэмтлийн улмаас яс үрэвсэх.		20
	Үрэвсээгүй тохиолдолд.		5
	Идээт цорго, идээт шарх байвал.		10
113	Хярзангийн урагдал.		
	1-р зэрэг	Арьс арын хөвч урагдсан, аарцгийн ёроолын булчингууд гэмтээгүй байх.	10
	2-р зэрэг	Арьс үтрээний хана гэмтсэн, хошногын хунигч булчин гэмтээгүй байх.	20
	3-р зэрэг	Дээрх гэмтлүүд дээр хошногын хунигч булчин гэмтэх.	30
	4-р зэрэг	Дээрх гэмтлүүд дээр шулуун гэдэсний хана урагдах гэмтэх.	40